

Scientific-spiritual management of family and community based on the characteristics of competent managers according to the Holy Quran and the narration of the lives of religious elders: a documentary analysis

Received: 05. 12. 2020

Accepted: 05. 12. 2020

Seyed Alireza Tabatabai

S.a.tabatabaie@chmail.ir

M. A . in Systems Management and Productivity, Payame Noor University of Tehran, Tehran Iran. (Corresponding Author)

Mohammad Reza Goodarzi

Associate Professor, PhD in Human Resource Management, Tehran Payame Nor University, Tehran.

Abstract

The development of any society depends on efficient management in its family and social systems. Management systems play a prominent role in guiding members of religiously oriented communities by representing, determining, and preserving values. The religion of Islam has been sensitive in determining the characteristics of Islamic planners and managers; Therefore, to reveal the criteria of a worthy manager, the present study deals with the subject of scientific-spiritual management of family and community based on the characteristics of competent managers according to the Holy Quran and the narration of the lives of religious elders such as Joseph and Ali Ibn Abi Talib. This study was done by document analysis method, holy and ritual books and sources indexed in scientific databases such as Science Direct (www.sciencedirect.com), Google Scholar (scholar.google.com), National Publications Database (www.magiran.com), and the specialized publisher of Iranian conferences (civilica.com) were the documents analyzed in this study. The findings of the analysis showed that efficient family and community management requires the characteristics of asceticism and self-sufficiency; motivation to benevolence and social interest; hardiness in commitment; justice; developmental maturity; responsibility; commitment to sensitivity and care; and professional knowledge and expertise. Based on these findings, the competence of family and community management can be recognized based on religious texts to develop appropriate evaluation scales for selecting the appropriate spouse, and selecting and replacing competent managers in organizations.

Keyword: *management, family, community, Quran, narrations, documentary analysis*

Family Pathology, Counseling & Enrichment

Introduction

The Taylor F.W. school of scientific management was the first movement to formulate the theoretical foundations of scientific management in the West. The philosophy of such a school is based on a one-dimensional view of man as an economic being (Sedighi, 2021). Taylor, the father of the Faculty of Scientific Administration, focused on improving workplace productivity through greater production efficiency, using the scientific method to optimize tasks through measurement and observation. The theory of Fayol H. focused on organizational structure and hierarchy while focusing on efficiency and productivity goals in targeting, with adequate coordination and team effort, toward a common goal. In search of the optimal model of an organization, Weber M. founded the theory of bureaucracy and suggested that maximum organizational efficiency is achieved through legal-rational authority and the absolute definition of duties, procedures, powers, and responsibilities. This leads to a higher probability of obeying a command or action (Jurado-Caraballo, and Rodríguez-Fernández, 2021). Since the Industrial Revolution and the advent of management science, various theories on management have been presented and so far none has been able to comprehensively meet all the management needs of communities and families. The reason for this can be seen in the lack of attention of management theories to the spiritual aspects of human life. (Souri, and Rezaei, 2013). One of the basic elements of the evolution and development of any society is the type and quality of management at the national level and other groups or institutions in need of management (Montazeri, 2015). Management strategies lead to the realization of meritocracy in Islamic society that is designed based on the Islamic approach. What stands out most today in demarcating civilizations and recognizing the differences and conflicts between them is the diversity of worldviews in management approaches. On the one hand, the economic view of the management of the world and the effort to gain sources of power, and on the other hand, the establishment of civilization focuses on human happiness and is based on attention to spirituality. In the 21st century, the constant challenge of managers is not only technology and economic affairs, but also the art of human management, taking into account all aspects of human existence

---

Family Pathology, Counseling & Enrichment

(Kazemian, Hafizian, Kazemi Kani, and Mohsen Far, 2013). In a world where the economic and spiritual aspects of human beings are taken into account in managerial equations, traditional leadership is essential to increase cohesion in society. This finding will be an important guide for development thinkers, employees, community leaders, and development institutions (Islam, Abd Wahab, and ak Anggum, 2020). Current knowledge has convinced us that management through values plays a key role in directing and coordinating the daily tasks and lives of religious communities (Tkaczynski, and Arli, 2018). The world of the second decade of the 21st century has witnessed an increasing politicization of religious authority across the Middle East and among almost all faith communities. Unfolding political and social developments, along with the constant change of the state and the performance of the government against different religious communities, have led religious leaders to the role of political guardians of their communities as well as the main liaison with government leaders and institutions (Kamrava, 2018). Islam, the dominant religion in the Middle East, is a monotheistic religion based on revelation. The word Islam in Arabic means surrender, which represents the core of Islam and surrenders to the will of God (Lugo, Cooperman, O'Connell, and Stencel, 2011). Despite the popularity of Islam and its growing spread, changes in the new world and individual and cultural differences have caused management in Islamic societies to face the traditional challenges of leadership. In addition, it must include problematic external contexts, heterogeneous followers, the important role of religion, the influence of Imams, and the increasing role of Muslim women and youth (Faris, and Parry, 2011). Governments in both spheres of government and executive management affairs pay special attention to the protection of the family and related matters, including governorship and family management, and consider the exercise of power in part as a matter of their authority and duties. The position of the family as the broadest social institution with a natural origin is such that no society can show itself indifferent to its needs and functions (Mortazavi, 2016). According to Islam, the family is managed by a man/father and wife/mother; According to the role of senior family management is the responsibility of men, and internal family management or homework management is the responsibility of women (Panahi, and

---

Family Pathology, Counseling & Enrichment

Azarbayejani, 2013). According to Islam, management and supervision in the family are to meet the instrumental and expression needs based on the role of each family member; That is, family management is equal to the responsibility of protecting and caring for the spouse and children and paying attention to their needs and demands to ensure the interests and well-being of the family (Musavizadeh, and Sajedi, 2010). Although the protection of a healthy community and family and the effort to select and replace competent managers, as well as proper spouse selection and the efficient family management are special, scant is known about the personal characteristics of efficient managers (Fruhen, Mearns, Flin, and Kirwan, 2014) . Our society and family today need managers who, based on competence and appropriateness, take on the role of manager and spouse in charge, and competently manage social and family affairs. The selection of such individuals requires criteria that are the basis for selection (Montazeri, 2015). Management is effective when the selection is based on competence and appropriateness. Therefore, selecting competent people requires criteria as the basis for selection (Taleifar, Sharafinejad, and Esfandiari, 2021).

Based on the fact that the holy religion of Islam has been sensitive in determining the characteristics of family and community managers, the present study was conducted to reveal the criteria of a worthy manager on the subject of scientific-spiritual management of family and community based on the characteristics of competent managers according to the Qur'an and the narration of the lives of religious elders. Although no study has been done exclusively on this subject and per the title of the present study, some partial overlaps have been conducted: The study of Khodadadi, Nazari, and Ahmad (2017) that aimed to develop a healthy Islamic-Iranian family model, identified characters such as responsibility, forgiveness, maturity, commitment, appreciation, intimacy, striving for mutual satisfaction, cooperation, flexibility, avoiding fashion, and religious beliefs and endeavors as personality traits of spouses in the health of their married life. The study of Souri and Rezaei (2013) Showed that in East and West management models there are common elements such as planning, organization, coordination, discussion, decision making, reporting, budgeting, and control. Such strategies are explicitly mentioned in the management model of Islam and the surviving

---

Family Pathology, Counseling & Enrichment

---

text of Imam Ali Ibn Abi Talib. In the study of Soleimani and Montazer Al Qaem (2014), which was conducted to examine and recognize the characteristics of progress and civilization in the rule of Prophet Yusuf in Egypt, it was found that the characteristics of Yusuf's government such as trustworthy, guardian and wise to advance strategies His success in economic management has led. In the study of khalatbari and sedarat (2014) to examine the personality traits of the manager from the perspective of the Qur'an and Nahj al-Balaghah, the characteristics of faith, piety, expertise, power, trustworthiness, determination, and justice have been recognized as the characteristics of the manager. According to the background of this study, the subject of the study is new and according to the necessities and purpose stated in this introduction, the question of the present study is: What are the characteristics of worthy managers and spouses according to the weighty Qur'an and the narration of the lives of religious elders?

Methodology

The method of the present study was documentary analysis. The study period was 2020 and the beginning of 2021. The study documents included the Holy Quran, Islamic narrations, and indexed articles in scientific databases such as Science Direct, Google Scholar, the database of Iranian journals, and the specialized publisher of Iranian conferences. The most important method for deriving the principles and foundations from the Qur'an and religious narrations is the inferential-interpretive method, which of course can have a wide range and even include the common conceptual analysis method. To interpret the themes of this study, text interpretation and speech analysis were used.

Findings

Characteristics of effective management in the family and community according to the text of the Holy Quran and the narration of the lives of religious leaders include the items listed in table 1. The findings showed that efficient family and community management requires the characteristics of asceticism and self-sufficiency; motivation to benevolence and social

---

Family Pathology, Counseling & Enrichment

---

interest; hardiness in commitment; justice; developmental maturity; responsibility; commitment to sensitivity and care; and professional knowledge and expertise.

Table 1.

Criteria of the right manager according to the text of the Holy Quran and Islamic texts

N	Sub-identifiers	Main identifiers
1	piety, religiosity, spirituality, piety, austerity, curbing lust and selfish desires	asceticism and self-sufficiency
2	belief in divine divinity, empathy, social compassion, gentleness, leadership	motivation to benevolence and social interest
3	consistency, maturity, honesty, courage, trustworthiness	hardiness in commitment
4	avoiding autocracy, self-sacrifice, equal support for others, striving for justice	justice
5	good professional background, social maturity, reliability, experience in performing tasks	developmental maturity
6	available, task-oriented, social self-awareness, self-confidence	responsibility
7	protect others, sensitive to the needs of others, commitment, loyalty	commitment to sensitivity and care
8	talent-awareness, knowledge-friendliness, diligence, perseverance, realist	professional knowledge and expertise

Discussion and Conclusion

This study aimed to determine the criteria of a good family and community manager based on the characteristics of competent managers according to the Holy Quran and the narration of the lives of religious leaders. Findings showed that efficient family and community management requires the characteristics of asceticism and self-sufficiency; motivation to benevolence and social interest; hardiness in commitment; justice; developmental maturity; responsibility; commitment to sensitivity and care; and professional knowledge and expertise. These findings are in line with the research findings of [Khodadadi, Nazari, and Ahmadi \(2017\)](#) on the development of a healthy Islamic-Iranian family model; [Souri, and Rezaei \(2013\)](#) on the ability to provide effective management models based on Islamic texts; Research by [Jurado-Caraballo, & Rodríguez-Fernández \(2021\)](#) on the inference of efficient manager identities from the religious texts; The research of [Soleimani and Montazer Al Qaem \(2014\)](#) is in line with the subject of recognizing the characteristics of progress and civilization in the rule of Prophet Yusuf in Egypt and the research of [khalatbari, and sedarat \(2014\)](#) is in line with the subject

---

Family Pathology, Counseling & Enrichment

---

of managerial personality traits from the perspective of Quran and Nahj al-Balagheh. It is a healthy life brought to man by God through the messengers of revelation. Islam has become the second-largest religion in the world after Christianity and its popularity is growing. The program of Islam for living per the nature and development of human beings at different times has provided specific recommendations for each dimension of life. As a result, based on the findings of this study, high-level managers and experts in the field of marriage counseling are suggested to develop evaluation criteria for selecting a suitable spouse and selecting and replacing suitable managers in organizations through the criteria and indicators obtained in this study.

Authors' contributions

The first author participated in data collection and the second author in data analysis.

Funding

This study was done at the personal expense of the authors and no scholarship was received from the university or other organizations.

Availability of data and materials

Contact to R.Godarzee@yahoo.com

Consent for publication

Researchers are pleased to announce the publication of this study in the journal of family pathology, counseling, and enrichment.

Competing interests

This study publication is not in conflict with any individual or organization.

Reference

- Faris, N., and Parry, K.W. (2011). Islamic organizational leadership within a Western society: The problematic role of external context. *Leadership Quarterly*, 22, 132-151. [[link](#)]
- Fruhen, L. S., Mearns, K. J., Flin, R., and Kirwan, B. (2014). Safety intelligence: An exploration of senior managers' characteristics. *Applied Ergonomics*, 45(4), 967-975. [[link](#)]
- Jurado-Caraballo, M. Á., and Rodríguez-Fernández, M. (2021). Productivity in religious orders: A management by values applied approach. *Heliyon*, 7(3), e06584. [[link](#)]
- Holy Quran (<https://makarem.ir/quran/default.aspx?lid=1#1:1>)

Family Pathology, Counseling & Enrichment

- Islam, M. R., Abd Wahab, H., and ak Anggum, L. (2020). The influence of leadership quality towards community cohesion in the Iban community in Malaysia. *Heliyon*, 6(2), e03370. [[link](#)]
- Khodadadi Sangdeh, J., Nazari, A. M., and Ahmadi, k. (2017). Family Health Indicators and Presenting a Conceptual Model of Islamic-Iranian Healthy Family: A Qualitative Study, *Ravanshenasi Va Din*, 10(3), 25-40. [[link](#)]
- Kamrava, M. (2018). Leading the Faithful: Religious Authority in the Contemporary Middle East. *Sociology of Islam*, 6(2), 97-115. [[link](#)]
- Karimzadeh, M. and Sadeghi, M., 2021, Critique and Analysis of Fayol Art Management Theory, 8th National Conference on Management Research and Humanities in Iran, Tehran [[link](#)]
- Kazemian, M.; Hafizian, M.; Kazemi Kani, B and Mohsen Far, A, (2013). The Paradigm of Islamic Management and Western Scientific Management in the 21st Century, The Second National Conference on Modern Management Sciences, Gorgan. [[link](#)]
- khalatbari, H., sedarat, F. (2014). Personality specification of managers from the view of Quran and Nahj al-Balagha. *Seraje Monir*, 5(16), 87-108. DOI: 10.22054/ajsm.2014.1330 [[link](#)]
- Lugo, L., Cooperman, A., O'Connell, E., and Stencel, S. (2011). The future of the global Muslim population. Pew Research Center, USA. [[link](#)]
- Mortazavi, S. Z. (2016). The Scope of Authorities of Government in Regard with Family in View of Allameh Tabataba'i. *Gender and Family Studies*, 4(1), 13-34. [[link](#)]
- Mantiqi, M. (2014). Administrating family and work in the light of the Islamic style of life. *Journal of Lifestyle*, 1(1), 79-98. [[link](#)]
- Musavizadeh, S. J., and Sajedi, M. (2010). Supervision and Protection of Family from Islamic Jurisprudence Point of View. *Religious Researches*, 6(3), 111-144. [[link](#)]
- Montazeri, Gh. (2015), Management and meritocracy in religious wisdom, International Conference on Management, Economics and Humanities [[link](#)]

Family Pathology, Counseling & Enrichment

- Mirmoradi, A. and Azarshab, M. (2014). Jihadi management from the perspective of Islamic management and the need to study it, the third annual national conference on modern management sciences, Gorga. [[link](#)],
- Tkaczynski, A., and Arli, D. (2018). Religious tourism and spiritual leadership development: Christian leadership conferences. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 35, 75-84. [[link](#)]
- Taleifar, R. and Sharafinejad, M. and Esfandiari, S. (2021). Management and Competence-Based on Religious Teachings, 2nd International Conference on Management, Humanities and Behavioral Sciences in Iran and the Islamic World, Tehran. [[link](#)]
- Tabarsi, F. I. H. (1998). Interpretation of Comprehensive Societies (Interpretation of Jame 'al-Jame'). *Tehran: University of Tehran*. [[link](#)]
- Panahi, A., Azarbayejani, M. (2013). Theoretical principles of "managing role of man" in the family with a psychological approach. *Studies in Islam and Psychology*, 7(12), 149-168. [[link](#)]
- Qomi Mashhadi, M. (2002). Interpretation of the Treasures of the Minutes and the Sea of Strangers, Qom: Dar Al-Ghadir. [[link](#)]
- Souri, S. and Rezaei, N. (2013). Management Theories from the Perspective of Islam (Quran and Nahjul Balagha), The Second National Conference on Modern Management Sciences, Gorgan [[link](#)]
- Sedighi, M., (2021). Recognition of Taylor Scientific Management and Critiques of it, 4th International Conference on Modern Management and Accounting Studies in Iran, Karaj [[link](#)]
- Soleimani, Z., and Montazer Al Qaem, A. (2014). The Prophet's Creating Civilization Following Abraham, Economical Management and Social Justice (emphasizing the government of the prophet joseph), *Quarterly Journal of Marefat Adyan*, 5(2), 7.[[link](#)]

مدیریت علمی-معنوی خانواده و اجتماع بر پایه ویژگی‌های مدیران شایسته طبق قرآن وحی‌شده به حضرت محمد پیام‌آور خدا و رویداد‌گویی زندگی بزرگان آیینی: یک تحلیل اسنادی

پذیرش: ۲۵/۱۲/۱۳۹۹

دریافت: ۱۵/۰۹/۱۳۹۹

کارشناس ارشد مدیریت سیستم‌ها و بهره‌وری، دانشگاه پیام نور تهران، تهران، ایران.

سید علیرضا طباطبایی

S.a.tabatabaie@chmail.ir

دانشیار، دکتری تخصصی مدیریت منابع انسانی، دانشگاه پیام نور تهران، تهران.

دکتر محمد رضا گودرزی

چکیده

تحول هر جامعه منوط به مدیریت کارآمد در نظام خانوادگی و اجتماعی آن است. نظام‌های مدیریتی به‌واسطهٔ بازنمایی، تعیین و پاسداری از ارزش‌ها در هدایت و پیشبرد اعضای جوامع دارای گرایش‌های آیینی نقش برجسته‌ای دارند. آیین خجستهٔ اسلام در تعیین ویژگی‌های برنامه ریزان و مدیران اسلامی حساس نموده است. از این‌رو پژوهش حاضر در راستای آشکار ساختن معیارهای مدیر اصلاح به موضوع مدیریت علمی-معنوی خانواده و اجتماع بر اساس ویژگی‌های مدیران شایسته طبق قرآن و زین و روایت زندگی بزرگان آیینی مانند حضرت یوسف ابن یعقوب و حضرت علی ابن ابی‌طالب پرداخته است. این پژوهش با روش تحلیل اسنادی انجام شد. کتب مقدس و آیینی و منابع نمایه شده در پایگاه‌های علمی مانند ساینس دایرکت (www.sciencedirect.com)، گوگل اسکولار (scholar.google.com)، بانک اطلاعات نشریات کشور (www.magiran.com) و ناشر تخصصی کنفرانس‌های ایران (civilica.com) اسناد مورد تحلیل این پژوهش بود. یافته‌های تحلیل اسنادی نشان داد که مدیریت کارآمد خانواده و اجتماع مستلزم برخورداری از ویژگی‌های زهد و خودبستگی؛ انگیزهٔ خیرخواهی و علاقهٔ اجتماعی؛ نستوهی در تعهد؛ عادل؛ بالیدگی تحولی؛ مسئولیت‌پذیری؛ متعهد در حساسیت و مراقبت؛ و آگاهی و کارآزمودگی است. بر اساس این یافته‌های می‌توان شایستگی مدیریت خانواده و اجتماع را بر اساس متون دینی بازشناخت تا از این طریق مقیاس‌های ارزیابی مناسبی برای انتخاب همسر مناسب و انتخاب و جایگزینی مدیران شایسته در سازمان‌ها تدوین نمود.

کلید واژه‌ها: مدیریت، خانواده، اجتماع، قرآن، روایات، تحلیل اسنادی

مقدمه

مکتب مدیریت علمی تیلور^۱ نخستین جنبش برای فراهم کردن شالوده‌های نظری مدیریت علمی در غرب بود. فرزانش چنین مکتبی بر پایه نگرش تک‌بعدی به آدمی به‌عنوان موجودی اقتصادی استوار است (Sedighi, 2021). تیلور پدر دانشکده مدیریت علمی^۲، با به‌کارگیری روش علمی برای بهینه‌سازی وظایف از راه اندازه‌گیری و مشاهده، بر بهبود بهره‌وری در محیط کار، از راه کارایی بیشتر در فرآوری، تمرکز کرد. فایول^۳ دیدگاه خود را بر ساختار سازمانی متمرکز کرد و به سلسله‌مراتب اهمیت داد، درحالی‌که بر اهداف کارایی و بهره‌وری در هدف قرار دادن، با هماهنگی و کوشش گروهی کافی، به‌سوی یک هدف مشترک تمرکز کرد. وبر^۴ در جستجوی الگوی بهینه یک سازمان، دیدگاه بوروکراسی^۵ را پایه‌گذاری کرد و پیشنهاد کرد که بیشینه کارایی سازمانی از راه اختیار عقلانی قانونی و تعریف مطلق وظایف، رویه‌ها، اختیارات و مسئولیت‌ها به دست می‌آید. این منجر به‌احتمال بالاتری برای فرمان‌برداری یک فرمان یا عمل می‌شود (Jurado-Caraballo, and Rodríguez-Fernández, 2021).

از هنگام انقلاب صنعتی و پیدایش علم مدیریت دیدگاه‌های گوناگونی درباره مدیریت ارائه شده و تاکنون هیچ‌یک نتوانسته به‌طور فراگیر پاسخگوی همه نیازهای مدیریتی جوامع و خانواده‌ها باشد. علت این را می‌توان در عدم توجه دیدگاه‌های مدیریتی به سویه‌های معنوی زندگی آدمی دانست (Souri, and Rezaei, 2013). یکی از عناصر بنیادی تحول و توسعه هر جامعه‌ای، نوع و کیفیت مدیریت در گستره ملی و دیگر مجموعه‌های نیازمند مدیریت است (Montazeri, 2015). هنگامی راهبردهای مدیریتی منجر به روی دادن شایسته‌سالاری در جامعه اسلامی می‌شود که بر پایه رویکرد اسلامی طراحی شده باشد. آنچه امروز در مرزبندی تمدن‌ها و بازشناختن ناهمسانی و کشمکش میان آن‌ها بیش‌ازپیش جلوه می‌کند، گوناگونی در جهان‌بینی در مکاتب مدیریتی است. از یک‌سو نگرش مادی و اقتصادی به امور جهان و کوشش برای دستیابی به منابع قدرت قرار دارد و از سوی دیگر و پی‌ریزی تمدنی متمرکز بر تندرستی و

1 . Taylor F.W.

2 . Scientific Administration

3 . Fayol H

4 . Weber M.

5 . bureaucracy theory

Family Pathology, Counseling & Enrichment

شادکامی آدمی و بر پایه توجه به معنویت است. در سده ۲۱ چالش همیشگی مدیران تنها فناوری و امور اقتصادی نیست، بالاتر از آن، هنر مدیریت آدمی با لحاظ کردن همه ابعاد وجودی انسان است (Kazemian, Hafizian, Kazemi Kani, and Mohsen Far, 2013). در دنیایی که امور اقتصادی و معنوی انسان در معادلات مدیریتی لحاظ می‌شود، شناسایی و به کار بستن خصیصه‌ها و نمودهای رهبری سنتی^۱ برای افزایش انسجام در جامعه یاریگر است. این یافته راهنمای مهمی برای متفکران حوزه تحول، شاغلین، مدیران جامعه و خانواده و نهادهای تحول^۲ خواهد بود (Islam, Abd Wahab and ak Anggum, 2020). افزون بر این، دانش کنونی ما را مجاب ساخته که مدیریت از راه ارزش‌ها^۳ در جهت‌دهی و هماهنگی وظایف روزمره و زندگی جوامع آیینی جایگاه اساسی دارد (Tkaczynski, and Arli, 2018).

جهان در دهه دوم سده ۲۱ گواه افزایش سیاسی شدن اقتدار آیینی^۴ در سراسر خاورمیانه و کم‌وبیش در میان همه جوامع آیینی بوده است. تحولات سیاسی و اجتماعی آشکار، همراه با دگرگونی پیوسته وضعیت و عملکرد دولت در برابر جوامع گوناگون آیینی، رهبران آیینی را به نقش حافظان سیاسی جوامع خود و همچنین رابط اصلی با رهبران و نهادهای دولتی سوق داده است (Kamrava, 2018). اسلام که آیین چیره در خاورمیانه است، آیینی توحیدی^۵ و بر پایه وحی است. واژه اسلام در زبان عربی به معنای گردن نهادن^۶ است که نشان‌دهنده هسته مرکزی اسلام و نشانگر گردن نهادن شدن در برابر خواست خدا است (Lugo, Cooperman, O'Connell, and Stencel, 2011)؛ تفسیر خواست خدا از اهداف این پژوهش نیست. ولی ضرورت اجرای این پژوهش برآمده از توجه به این واقعیت که باوجود مردم پسندی آیین اسلام و گسترش روزافزون آن، دگرگونی‌های دنیای نوین و ناهمسانی‌های فردی و فرهنگی باعث شده که مدیریت در جوامع اسلامی با چالش‌های سنتی رهبری^۷ روبرو باشد. افزون بر این،

-
- 1 . traditional leadership
  - 2 . development institutions
  - 3 . Management by Values
  - 4 . religious authority
  - 5 . monotheistic religion
  - 6 . submission
  - 7 . traditional leadership challenges

Family Pathology, Counseling & Enrichment

باید زمینه‌های بیرونی مشکل‌ساز، پیروان ناهمگون¹، نقش مهم آیین، نفوذ امامان و افزایش نقش‌های زنان و جوانان مسلمان را در خود جای دهد (Faris, and Parry, 2011).

دولت‌ها در هردو گستره فرمانروایی‌ای و تصدی‌گری، به حمایت از خانواده و جستارهای مرتبط به آن، اعم از ولایت و مدیریت خانواده، توجه ویژه‌ای دارند و اعمال قدرت در بخشی از شیون آن را در شمار اختیارات و وظایف خود می‌دانند. جایگاه خانواده به‌عنوان گسترده‌ترین نهاد اجتماعی با خاستگاهی سرشتی چنان است که هیچ جامعه‌ای نمی‌تواند خود را در برابر نیازها و کارکردهای آن بی تفاوت نشان دهد (Mortazavi, 2016). بر پایه آیین اسلام مدیریت خانواده به عهده مرد/پدر و زن/مادر است؛ بر پایه نقش مدیریت کلان خانواده به عهده مرد و مدیریت درونی خانواده به عهده زن است (Panahi, and Azarbayerjani, 2013). در نظر اسلام، مدیریت و سرپرستی در خانواده عبارت است از برآورده ساختن نیازهای ابرازی و ابرازی مطابق با نقش؛ یعنی مدیریت خانواده برابر است با مسئولیت محافظت و مراقبت از همسر و فرزندان و توجه و رسیدگی به نیازها و مطالبات آنان در راستای رسیدگی کارآمد به نیازها و خواست‌های اعضای خانواده و سامان بخشیدن به این رسیدگی درخور مطالبات جهان فرهنگی و اجتماعی خانواده (Musavizadeh, and Sajedi, 2010).

باآنکه صیانت از اجتماع و خانواده سالم و کوشش برای گزینش و گمارش مدیران شایسته و نیز همسرگزینی شایسته و مدیریت کارآمد در خانواده شایان رسیدگی ویژه است، اما اطلاعات کمی درباره ویژگی‌های شخصی مدیران کارآمد در دست است (Fruhen, Mearns, Flin, and Kirwan, 2014). جامعه و خانواده امروز ما نیازمند مدیرانی است که بر مبنای شایستگی و مناسب بودن برای کسب جایگاه مدیریت و همسری عهده‌دار نقش گردند و با شایستگی به تدبیر امور اجتماعی و خانوادگی بپردازند. انتخاب چنین افرادی نیازمند معیارها و شناسه‌هایی است که ملاک و مبنای گزینش قرار گیرند (Montazeri, 2015). مدیریت هنگامی کارآمد است که انتخاب بر پایه شایستگی و مناسب بودن باشد. پس انتخاب افراد شایسته مستلزم معیارها و شناسه‌هایی به‌عنوان مبنای انتخاب است (Taleifar, Sharafinejad, and Esfandiari, 2021).

---

1 . heterogeneous followership

Family Pathology, Counseling & Enrichment

نگرش اسلام به مسئله ویژگی‌های همسر و مدیران ریشه در جهان‌بینی آیینی دارد، بالأخص که برای گروه کثیری از مردم مسلمان تشکیل خانواده و حکومت با تکیه بر ویژگی‌های همسر یا مدیران یک موضوع اساسی است. در مورد خانواده شناخت کافی نامزدهای ازدواج درباره مشخصات همسر شایسته در راستای امیدواری به مدیریت کارآمد خانواده و پایداری ازدواج، کلیدی است. از دید سیاسی نیز مدیران اسلامی دارای وظیفه تداوم رسالت انبیاء در راستای اجرای عدالت و کاهش و زدایش ظلم و بی‌عدالتی و برخورداری همه اعضا و اقشار از منابع و درآمدها است. این آرمان‌ها اهمیت سیاسی عدالت‌گستری و تحقق حاکمیت عدل واقعی را نشان می‌دهد. بر پایه اینکه آیین خجسته اسلام در تعیین ویژگی‌های مدیران حساس نموده است، پژوهش حاضر باهدف آشکار ساختن سنجه‌های مدیر شایسته به موضوع مدیریت علمی-معنوی خانواده و اجتماع بر پایه ویژگی‌های مدیران شایسته طبق قرآن وحی شده به حضرت محمد پیام‌آور خدا و رویدادگویی زندگی بزرگان آیینی انجام شد. باآنکه منحصرأ در این موضوع و مطابق با عنوان پژوهش حاضر پژوهش انجام نگرفته است، پژوهش‌هایی با همپوشی‌های کمابیش انجام گرفته که در ادامه به شرح مختصر آن‌ها می‌پردازیم.

پژوهش (Khodadadi, Nazari, and Ahmadi 2017) که در راستای تدوین مدل خانواده سالم اسلامی-ایرانی انجام شد، مسئولیت‌پذیری، گذشت، پختگی، تعهد، قدردانی، صمیمیت، کوشش برای خشنودی یکدیگر، همکاری، انعطاف‌پذیری، پرهیز از مدگرایی و باورها و کوشش‌های آیینی را به‌عنوان خصیصه‌های شخصیتی همسران و مؤثر در سلامت زندگی زناشویی مشخص کرد.

پژوهش (Souri, and Rezaei 2013) نشان داد در مدل‌های مدیریتی شرق و غرب عناصری مشترک مانند برنامه‌ریزی، سازمان‌دهی، هماهنگی، بحث تصمیم‌گیری، گزارش دهی بودجه‌ریزی و کنترل وجود دارد. در الگوی مدیریتی اسلام و در آثار باقیمانده از حضرت علی ابن ابی‌طالب نیز صریحاً به چنین راهبردهایی اشاره شده است. نتایج پژوهش (Mantighi 2014) نشان داد که بر پایه آموزه‌های آیینی کوشش مستمر، قناعت، اعتدال، توکل و دعا، از مهم‌ترین راهکارها برای تقویت سبک تعادل مدار در مدیریت زندگی خانوادگی و اجتماعی است. پژوهش (Fruhen, Mearns, Flin, & Kirwan 2014) نشان داد که اگر هوش

Family Pathology, Counseling & Enrichment

ایمنی^۱ را نوعی قابلیت مدیران ارشد برای توسعه در نظر بگیریم. ویژگی‌های مدیران اعم از شایستگی اجتماعی و دانش ایمنی، به دنبال آن انگیزه، حل مسئله، شخصیت و مهارت‌های رهبری بین فردی^۲ با هوش ایمنی آن‌ها مرتبط است. نتایج پژوهش Jurado-Caraballo, & Rodríguez-Fernández (2021) نشان داد که مدیران روحانی برخوردار از جهت‌گیری چندوجهی^۳، عبادت زندگی^۴؛ ترویج عدالت و کمک رساندن؛ و روحانیت با جهت‌گیری منفعل^۵ هنگام برخورد با مطالبات چندوجهی مدیریت از بیشترین توان برخوردار هستند. در پژوهش Soleimani and Montazer Al Qaem (2014) که با هدف بررسی و شناخت شاخصه‌های پیشرفت و تمدن‌سازی در حکومت حضرت یوسف ابن یعقوب کنعانی در مصر انجام شد، مشخص شد که ویژگی‌های حکومتی حضرت یوسف ابن یعقوب کنعانی همچون جافتا، امین، پاسدار و دانا به پیشبرد راهبردهای موفق ایشان در مدیریت اقتصادی منجر شده است. در پژوهش khalatbari and sedarat (2014) که با هدف بررسی ویژگی‌های شخصیتی مدیر از منظر قرآن وحی شده به حضرت محمد پیام‌آور خدا و کتاب نهج‌البلاغه انجام شد، ویژگی‌های ایمان، زهد، تخصص، قدرت، امانت‌داری، قاطعیت، عدالت و مشورت به‌عنوان شناسه‌های مدیر بازشناسی شده است.

با توجه به پیشینه پژوهش، موضوع پژوهش حاضر جدید است و بنا بر ضرورت‌ها و هدف بیان شده در این مقدمه، پرسش پژوهش حاضر این است که: مدیران و همسران شایسته طبق قرآن وحی شده به حضرت محمد پیام‌آور خدا و رویدادگویی زندگی بزرگان آیینی چه ویژگی‌هایی دارند؟

روش

روش پژوهش حاضر تحلیل اسنادی و با تجمیع آرا مؤلفین با دیدگاه تحلیلی مفسرین نامدار انجام شد. مقطع زمانی انجام پژوهش سال ۱۳۹۸ و ابتدای ۱۳۹۹ شمسی هجری بود. اسناد موردبررسی پژوهش دربرگیرنده‌ی قرآن وحی شده به حضرت محمد پیام‌آور خدا وحی شده به محمد پیام‌آور خدا، روایات

-
- 1 . safety intelligence
  - 2 . interpersonal leadership skills
  - 3 . multifaceted orientation
  - 4 . worship life
  - 5 . clergy with a passive orientation

Family Pathology, Counseling & Enrichment

اسلامی و منابع علمی نمایه شده در پایگاه‌های علمی مانند ساینس دایرکت^۱، گوگل اسکولار^۲، بانک اطلاعات نشریات کشور^۳ و ناشر تخصصی کنفرانس‌های ایران^۴ بود. جهت دستیابی به سنجه‌های مدیر شایسته طبق ویژگی‌های مدیران شایسته در قرآن وحی شده به حضرت محمد پیام‌آور خدا و رویدادگویی زندگی بزرگان آیینی افزون بر بررسی پیشینه و استخراج مضامین اصلی از یافته‌های پژوهش‌های پیشین، مضامین اصلی مندرج در آرا مفسرین مشهور نیز در تحلیل به کار گرفته شد. مهم‌ترین روش برای استنباط اصول و مبانی از قرآن وحی شده به حضرت محمد پیام‌آور خدا و احادیث، روش تحلیل اسنادی است که البته می‌تواند دامنه وسیعی داشته باشد و حتی روش تحلیل مفهومی متداول را نیز شامل شود. برای استنباط مضامین این پژوهش از تحلیل متن و گفتار استفاده شد.

شیوه‌ی اجرا پژوهش

تحلیل اسنادی پژوهش حاضر دربرگیرنده‌ی این گام‌ها بود: ۱. گردآوری داده‌ها از کتب و مقالات مرتبط ۲. فهرست نمودن معیارها و شناسه‌های موجود در متون مذکور؛ ۳. استنباط مضامین اصلی ۴. بازخوانی و تفسیر معانی مستتر و ۵. نتیجه‌گیری و فهرست کردن سنجه‌های مدیر شایسته بر پایه ویژگی‌های مدیران شایسته طبق قرآن وحی شده به حضرت محمد پیام‌آور خدا و رویدادگویی زندگی بزرگان آیینی. در این راستا نخست مفردات متن و سپس متن حدیث از نظر اعراب به‌طور دقیق بررسی شده و برای دریافت مقصود اصلی متون، قرینه‌های موجود واکاوی شد. در ادامه جهت استنباط سنجه‌های مدیر شایسته از متون دینی اقداماتی انجام شد. نخست، رسیدن از گزاره‌های توصیفی به گزاره‌های تجویزی. دوم، رسیدن از گزاره‌های تجویزی به گزاره‌های توصیفی و سرانجام؛ رسیدن از قواعد و نمونه‌های جزئی به قاعده کلی که در این پژوهش با عنوان شناسه‌های اصلی متمایز شده‌اند.

---

1 . www.sciencedirect.com

2 . scholar.google.com

3 . www.magiran.com

4 . civilica.com

یافته‌ها

ویژگی‌های مدیران شایسته طبق قرآن وحی شده به حضرت محمد پیام‌آور خدا و رویدادگویی زندگی بزرگان آیینی با الگوپذیری از حکومت حضرت یوسف ابن یعقوب کنعانی و حضرت علی دربرگیرنده‌ی موارد مندرج در جدول زیر است.

جدول ۱.

سنجه‌های مدیر شایسته بر پایه ویژگی‌های مدیران شایسته طبق قرآن وحی شده به حضرت محمد پیام‌آور خدا و رویدادگویی اسلامی

ردیف	شناسه‌های فرعی	شناسه‌های اصلی
۱	زهد، دین‌داری، معناگرایی، وارستگی، اخلاق نیکو، توکل، ریاضت‌طلبی، قناعت، جلوگیری از شهوت و هوای نفس	زهد و خودبسندگی
۲	ایمان به ربانیت روح یگانه‌ی عالم، همدلی، شفقت اجتماعی، اهمیت دادن به مشورت، روابط حسنه و مهرآمیز، مهرورزی، راهبری	انگیزه‌ی خیرخواهی و علاقه‌ی اجتماعی
۳	جافانادگی، پختگی، صداقت، شجاعت، امانت‌داری	نستوهی در تعهد
۴	پرهیز از خودکامگی، از خودگذشتگی، حمایت برابر از اطرافیان، اجرای عدالت	عادل
۵	بالیدگی تحولی، پختگی اجتماعی، فروتنی، معتمد، مجرب در انجام وظایف	بالیدگی تحولی
۶	در دسترس، مقید به اجرای وظایف، کوشندگی در کار، خودآگاهی اجتماعی، امانت‌داری اعتمادبه‌نفس	مسئولیت‌پذیری
۷	پاسداری، حساس به نیازهای سایرین و تعهد، وفاداری	متعهد در حساسیت و مراقبت
۸	استعداد آگاهی، دانش‌دوستی، کوشایی، پایمردی، واقعیت‌سنجی	آگاهی و کارآزمودگی

تحلیل اسنادی شناسه‌های اصلی سنجه‌های مدیر شایسته بر پایه ویژگی‌های مدیران شایسته طبق قرآن وحی شده به حضرت محمد پیام‌آور خدا و رویدادگویی اسلامی نشانگر این بود که مدیریت کارآمد خانواده و اجتماع مستلزم برخورداری از ویژگی‌های زهد و خودبسندگی؛ انگیزه‌ی خیرخواهی و علاقه‌ی اجتماعی؛ نستوهی در تعهد؛ عادل؛ بالیدگی تحولی؛ مسئولیت‌پذیری؛ متعهد در حساسیت و مراقبت؛ و آگاهی و کارآزمودگی و به شرح مندرجات بندهای ۱ تا ۸ است.

۱. زهد و خودبسندگی

یکی از شرایط مدیر برخورداری از زهد و جلوگیری از شهوت و هوای نفس است و قرآن وحی شده به حضرت محمد پیام‌آور خدا حضرت یوسف ابن یعقوب کنعانی را به‌عنوان قهرمان میدان «زهد و عفاف»

Family Pathology, Counseling & Enrichment

مطرح می‌کند تا الگوی شایسته‌ای برای یک مدیر سالم از لحاظ منشی و معنوی نمود بخشیده باشد. روش و راهبرد معنوی حضرت یوسف ابن یعقوب کنعانی توکل به آموزش خدای یگانه و ایمان به آمرزندگی و مهر بی‌حد و حصر حضور حاضر و ناظر او است. در قرآن وحی شده به حضرت محمد پیام‌آور خدا آمده است: «وَمَا أُبْرِئُ نَفْسِي إِنَّ النَّفْسَ لَوَلِيَّةٌ بِالسُّوءِ إِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّي إِنَّ رَبِّي غَفُورٌ رَحِيمٌ؛ من هرگز خودم را تبرئه نمی‌کنم، که نفس سرکش بسیار به بدی‌ها امر می‌کند، مگر آنچه را پروردگارم رحم کند. پروردگارم آمرزنده و مهربان است» (Holy Quran, Joseph, verse 53). در تفسیر این آیه آمده است که حضرت یوسف ابن یعقوب کنعانی فروتنی خود را در پیشگاه خدا ابراز و باور دارد آنچه از امانت‌داری در وجود اوست از مرحمت خدای یگانه و جهان‌گستر است: من نفس خویش را از لغزش و خطا تبرئه نمی‌کنم زیرا اصولاً نفس بسیار به بدی امر می‌کند، مگر بعضی از نفوس را که خدای یگانه به خاطر خلوصی که به او بخشیده، او را مورد رحمت خود قرار می‌دهد (Tabarsi, 1998). پس این کلام توحیدی ناب موحدی است که خود را در گرداب گناه و اسیر نفس می‌داند که حول و قوه‌ای ندارد جز یاری خدا. اگر عصمتی از او ظاهر شده، آن را به همین عنایات خدای یگانه منسوب می‌کند و چنین معرفتی را جز در موحدان ناب نمی‌توان یافت؛ باشد که مدیریت امور خانوادگی و اجتماعی در ید چنین حضور شایسته‌ای باشد.

۲. انگیزه خیرخواهی و علاقه اجتماعی

پیام‌آوران برای ایمان و هدایت مردم در جهت خیر و سعادت تعالی یافته‌اند. در قرآن وحی شده به حضرت محمد پیام‌آور خدا آمده است: «قَالَ لَا يَأْتِيكُمَا طَعَامٌ تُرْزَقَانِهِ إِلَّا نَبَأْتُكُمَا بَتَأْوِيلِهِ قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَكُمَا ذَلِكَ مِمَّا عَلَّمَنِي رَبِّي إِنْنِي تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ*» وَاتَّبَعْتُ مِلَّةَ آبَائِي إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ مَا كَانَ لَنَا أَنْ نُشْرِكَ بِاللَّهِ مِنْ شَيْءٍ ذَلِكَ مِنْ فَضْلِ خدَا عَلَيْنَا وَ عَلَى النَّاسِ وَ لَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ*»؛ «حضرت یوسف ابن یعقوب کنعانی گفت: پیش از آن‌که سهمیه غذایتان بیاید تعبیر آن را برایتان خواهم گفت، این، علمی است که پروردگارم به من آموخته است. من آئین گروهی را که به خدا ایمان نمی‌آورند و نسبت به سرای دیگر کافرند، ترک کرده‌ام*» و آئین پدرانم: ابراهیم و اسحاق و یعقوب را پیروی کرده‌ام، ما را نرسد که چیزی را شریک خدا بدانیم، این از فضل و رحمت خدا است بر ما و بر مردم،

Family Pathology, Counseling & Enrichment

ولی بیشتر مردم سپاسگزار نیستند» (Holy Quran, Joseph, verse 37-38). حضرت یوسف ابن یعقوب کنعانی در زندان می کوشید تا ایمان و هدایت مردم را به نحو احسن و در تمام اوقات و فرصت‌ها انجام دهد. در تفسیر دقائق التأویل و حقائق التنزیل آمده: «و آنچه گفت «مِمَّا عَلَّمَنِي رَبِّي» از آن جهت گفت کی من شمارا از وحی و علم خبر می‌دهم، نه از نجوم و کهنات». «إِنِّي تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ» من ترک کرده‌ام ملت قومی کی به خدا ایمان نمی‌آرند و به امور آخرت کافر گشته‌اند. چون صله مقدم داشت «هم» اعاده کرد. «وَاتَّبَعْتُ مِلَّةَ آبَائِي إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ» و متابعت ملة پدران خود ابراهیم و اسحاق و یعقوب کرده‌ام. «مَا كَانَ لَنَا أَنْ نُشْرِكَ بِاللَّهِ مِنْ شَيْءٍ» جایز نبود ما را کی به خدای یگانه شرک آریم و از فضل خدای یگانه است بر ما یعنی فضل خدای یگانه بر همه مردم از آن جهت است کی ایشان را از کفر رعایت و حمایت فرمود و توفیق داد ایشان را بر متابعت انبیا و مسلمانی ولی مردم شکر او بر نعمت نمی‌گزارند». حضرت یوسف ابن یعقوب کنعانی ابراز داشت که این لطف خدا درباره من از آنجاست که من آیین قومی را که به خدا ایمان نداشتند و به آخرت کافر بودند، رها کردم. معلوم می‌شود که روی آوردن به خدا باعث پیدایش بصیرت و بینش خاص در انسان می‌شود. حضرت یوسف ابن یعقوب کنعانی می‌گوید من با اراده‌ی خود آیین این قوم را ترک کردم درحالی که جدایی از مردم کنعان خودخواسته نبود (Qomi Mashhadi, 2002). حضرت یوسف ابن یعقوب کنعانی مشتاقه دوری از مردم نبوده است؛ پس یکی از اهداف آن حضرت هدایت و راهنمایی مردم برای رسیدن به سعادت و تعالی بوده است. منشأ و منبع ایمان یک فرد مؤمن در راستای رسیدن به قرب الی‌الله و رسیدن به کمال مطلوب است که می‌تواند به او شایستگی‌ها و توانایی‌هایی را عطا نماید. امیر مؤمنان (ع) پیوسته مدیران جامعه و خانواده دستگاه اداری خود را به یاد روح یگانه‌ی عالم و آخرت توجه می‌داد تا در اداره همه امور کاملاً انسانی عمل نمایند و به سرکشی و تندی گرفتار نیابند (Delshade Tehrani, 2000) «إِيَّاكَ وَالْأَسْتِثْنَاءَ بِمَا النَّاسُ فِيهِ أَسْوَةٌ وَالتَّغَابِي عَمَّا تُعْنَى بِهِ مِمَّا قَدْ وَضَحَ لِلْعِيُونِ فَإِنَّهُ مَاخُودٌ مِنْكَ لِغَيْرِكَ وَ عَمَّا قَلِيلٍ تَنْكَشِفُ عَنْكَ أَعْطِيَهُ الْأُمُورِ وَيَنْتَصِفُ مِنْكَ لِلْمَظْلُومِ أَمْلِكُ حَمِيَّةَ أَنْفِكَ وَ سَوْرَةَ حَدِّكَ وَ سَطْوَةَ يَدِكَ وَ عَرَبَ لِسَانِكَ وَ احْتِرْسْ مِنْ كُلِّ ذَلِكَ بِكَفِّ الْبَادِرَةِ وَ تَأْخِيرِ السَّطْوَةِ حَتَّى يَسْكُنَ غَضَبُكَ فَتَمْلِكَ الْأَخْتِيَارَ وَ لَنْ تَحْكُمَ ذَلِكَ مِنْ نَفْسِكَ حَتَّى تُكْثِرَ هُمُومَكَ بِذِكْرِ الْمَعَادِ إِلَى رَبِّكَ»؛ یعنی، «مبادا هرگز در آنچه با مردم مساوی هستی، امتیازی خواهی، از

Family Pathology, Counseling & Enrichment

اموری که بر همه روشن است، غفلت کنی؛ زیرا به هر حال نسبت به آن در برابر مردم مسئول هستی و به زودی پرده از کارها یک سو رود و انتقام ستمدیده را از تو بازمی گیرند. باد غرورت، جوشش خشم، تجاوز دست، تندى زبانت را در اختیار خود گیر و با پرهیز از شتاب زدگی و فرو خوردن خشم، خود را آرامش ده تا خشم فرونشیند و اختیار نفس در دست تو باشد و تو بر نفس مسلط نخواهی شد، مگر با یاد فراوان قیامت و بازگشت به سوی خدا» (Ali ibn Abi Talib, (-) by Seyyed Razi, M, translated by Dashti, M (2004)..؛ باشد که مدیریت امور خانوادگی و اجتماعی براننده حضور مبارک شخصی باشد که مردم را دوست داشته و برای کامروایی و رستگاری آنها در پیکار با نفس خویش پیروز نماید.

۳. نستوهی در تعهد

فرمانروای مصر باستان زمان به حضرت یوسف ابن یعقوب کنعانی پیشنهاد یک منصب دلخواه به او داد؛ و او را به دو ویژگی مکین و امین ستود و در قرآن وحی شده به حضرت محمد پیام آور خدا چنین به آن اشاره شده است: «وَقَالَ الْمَلِكُ أَتُؤْتِنِي بِهِ اَسْتَخْلِصُهُ لِنَفْسِي فَلَمَّا كَلَّمَهُ قَالَ إِنَّكَ الْيَوْمَ لَدَيْنَا مَكِينٌ اَمِينٌ»؛ فرمانروای مصر باستان گفت: «او [حضرت یوسف ابن یعقوب کنعانی] را نزد من آورید تا وی را جایگاهی اختصاصی بخشم» هنگامی که حضرت یوسف ابن یعقوب کنعانی نزد فرمانروای مصر باستان رفت و با او صحبت کرد، فرمانروای مصر باستان به عقل و درایت او پی برد و گفت: «تو امروز نزد ما جایگاهی والا یافته و مورد اعتماد هستی» (Holy Quran, Joseph, verse 54). در تفسیر المیزان آمده: وقتی حضرت یوسف ابن یعقوب کنعانی را نزد فرمانروای مصر باستان آوردند و او با وی گفتگو کرد گفت: تو دیگر از امروز نزد ما دارای مقام و منزلتی هستی؛ و تو از امروز که من به مکارم اخلاق و اجتناب از زشتی و فحشاء و خیانت و ظلم و صبرت بر هر مکروه پی بردم و فهمیدم یگانه مردی هستی که بابت زهدات خدای یگانه به تاییدات غیبی خود اختصاص داده و علم به تأویل احادیث و رأی صائب و حزم و حکمت و عقل را به تو ارزانی داشته، دارای مقام و منزلت هستی و ما تو را امین خود می دانیم و از اینکه به طور مطلق گفت: "مکین امین" فهمانید که این مکانت و امانت تو عمومی است و خلاصه حکمی که کردیم هیچ قید و شرطی ندارد (Tabatabai, 2003). جایی دیگر آمده که فرمانروای مصر باستان گفت: «تو امروز نزد ما جایگاهی والا داری

Family Pathology, Counseling & Enrichment

و مورد اعتماد هستی!» (Holy Quran, Joseph, verse 54). در تفسیر این آیه آمده است که «فرمانروای مصر باستان گفت: تو خیانت کار نیستی و به دلیل امانت‌داری بر تو اعتماد کردم» (Sadeghi-e Tehrani, 1998). در التیان فی تفسیر القرآن وحی شده به حضرت محمد پیام‌آور خدا آمده که فرمانروای مصر باستان گفت: "امانت‌داری و ثقه بودن تو را شناختیم پس به در آیین و دنیا تو هم امانت‌داری هستی و خیانت نمی‌کنی". پس فرمانروای مصر باستان، حضرت یوسف ابن یعقوب کنعانی را به دو ویژگی مکین و امین ستود و به او منصب داد. بخشی از ملاک‌های تعیین شایستگی مدیران جامعه و خانواده، خصیصه‌های امانت‌داری و تعهدپذیری در امور مسند است. مسئولیت در فرهنگ اسلامی، نوعی امانت است که از طرف خدای یگانه و مردم به کارگزار سپرده می‌شود تا نهایت سعی خویش را در انجام وظیفه بنماید. از این بیانات و تأکیدات قرآن وحی شده به حضرت محمد پیام‌آور خدا کریم مشخص می‌شود که کارگزار حکومت اسلامی باید با نستوهی در تعهد، امین بیت‌المال، جان و ناموس مردم باشد. مسئولیت، فقط امانت است و مدیران جامعه و خانواده در تمام پست‌های حکومتی از اجرایی تا قانون‌گذاری و نظارت، باید پاسخ‌گو باشند. هنگامی که امانت با کلماتی همچون راست‌گویی و راست‌کرداری، ایمان و زهدی عملی و صداقت همراه و قرین می‌شود، ذهن و تفکر انسان به سوی امانت در مال، در مرحله اول و امانت در امارت و در اسرار مردم، در مراحل بعدی بروز و ظهور پیدا می‌کند. ولی اگر به گستردگی امانت در جنبه‌های گوناگون آن توجه نماییم راه را بسی دشوار می‌بینیم. از مظاهر امانت‌داری، امانات خلقیات و نحوه زندگی افراد است که به نحوی بعضی از آن مطلع می‌گردند و افشای آن موجب برملا شدن عیوب و یا اسرار نهران افراد خواهد گردید که در این صورت حفظ آبروی مردم در جامعه، عبادت و امانتی بزرگ است: «فَإِنَّ فِي النَّاسِ عُيُوبًا لَّوَالِي أَحَقُّ مِنْ سِتْرَهَا فَلَا تَكْشِفَنَّ عَمَّا غَابَ عَنْكَ مِنْهَا فَإِنَّمَا عَلَيْكَ تَطْهِيرُ مَا ظَهَرَ لَكَ وَخِذَا يَحْكُمُ عَلَيْكَ مَا غَابَ عَنْكَ فَاسْتُرِ الْعَوْرَةَ مَا اسْتَطَعْتَ يَسْتُرِ خِذَا مِنْكَ مَا تُحِبُّ سِتْرَهُ مِنْ رَعِيَّتِكَ» «مردم عیوبی دارند که رهبر امت در پنهان داشتن آن از همه سزاوارتر است. پس مبادا آنچه بر تو پنهان است، آشکار گردانی و آنچه هویداست، پوشانی که داوری در آنچه از تو پنهان است، باخدای جهان هست. پس چندان که می‌توانی زشتی‌ها را پوشان تا آن را که دوست‌داری بر مردم پوشیده ماند، خدا بر تو ببوشاند» (Ali ibn Abi Talib, Compiled by: Seyyed Razi, M, translated by Dashti, M, 2004; Mousavi Aligudarzi, 2015)؛ باشد که مدیریت امور

Family Pathology, Counseling & Enrichment

خانوادگی و اجتماعی برآزنده شخصی با وفا و و پاسدار نستوه پیمان باشد که او شخصی آگاه به خویش و چیره بر خود است؛ رویارویی شگرف و والا، رویارویی با حضور خویش است.

۴. عادل

اجرای عدالت همچون پیام‌آوران وحی و استقرار عدالت در جامعه و خانواده باعث شکوفایی استعدادها و بهره‌وری صحیح از امکانات و نعمت‌های روح یگانه ی عالم و آرامش روحی جامعه است؛ تمکینی که خدای یگانه به حضرت یوسف ابن یعقوب کنعانی داد دربرگیرنده‌ی این نتیجه است که او را تمکین دادیم تا اینکه عدالت را به پای دارد و امور مردم را تدبیر نماید (Amin, 2010). در قرآن وحی شده به حضرت محمد پیام‌آور خدا در زمینه اجرای عدالت توسط پیام‌آوران و حضرت یوسف ابن یعقوب کنعانی می‌فرماید: «لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيُقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ...؛ ما رسولان خود را با دلایل روشن فرستادیم و با آن‌ها کتاب (آسمانی) و میزان (شناسایی حق از باطل و قوانین عادلانه) نازل کردیم تا مردم قیام به عدالت کنند» (Holy Quran, Hadid, verse 25) در تفسیر آمده است: «وَالْمِيزَانَ لِيُقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ» و بر ایشان کتاب و میزان عدل نازل کردیم تا مردم به‌راستی و عدل‌گرایند. میزان هر چیزی است که چیز دیگری با آن قیاس شود یعنی مورد مقیاس قرار گیرد، مانند دو کفه، قیان، ریسمان بناها، سیره‌ی سلاطین در سلطنت، احکام قلبی ملّی شرایع، عقل، رسول، رسالت، ولی، ولایت، کتاب‌های آسمانی و لکن میزانی که مردم با آن به عدل و قسط قیام کنند عبارت از ولایت و قبول آن و احکام آن و خود ولی امر هست. چه هر میزانی غیر از ولایت وقتی میزان است و مردم با آن به عدالت قیام می‌کنند فرستادیم». حضرت علی ابن ابی طالب نیز همچون حضرت یوسف ابن یعقوب کنعانی در کوشش برای نمود بخشیدن به عدالت در جامعه، در جای‌جای کتاب نهج البلاغه مردم و کارگزاران را به اجرای عدالت توصیه می‌کند. در نامه ۵۳ خطاب به مالک اشتر آمده است: «دوست‌داشتنی‌ترین چیزها در نزد تو، در حق میانه‌ترین و در عدل فراگیرترین و در جلب خشنودی مردم گسترده‌ترین باشد که همانا خشم عمومی مردم خشنودی خواص را از بین می‌برد، ولی خشم خواص را خشنودی همگان بی‌اثر می‌کند». حضرت در نامه‌ای به فرمانروای حلوان، اسود بن قطب می‌نویسد: «پس باید کار مردم در حقی که دارند در نزد تو یکسان باشد که از ستم نتوان به عدالت

Family Pathology, Counseling & Enrichment

رسید» (Sultan Muhammad bin Haider, 2010; Ahmad Khani, 2008). پس حضرت یوسف ابن یعقوب کنعانی و حضرت علی ابن ابی طالب در اجرای عدالت کوشا و فعال بودند که نخست از خود آغاز و سپس بر دیگران اجرا می‌کردند تا تفاهم و همدلی مردمی را به همراه داشته باشند؛ باشد که مدیریت امور خانوادگی و اجتماعی برآزنده شخصی عادل و مبرا از اعمال بی‌عدالتی باشد که او شخصی دادگر و انسان دوست است.

۵. بالیدگی تحولی

بالیدگی تحولی مدیران جامعه و خانواده باید ملاک انتخاب قرار گیرد. از این رو پس از آنکه شناخت کاملی نسبت به توانایی‌ها و شخصیت نامزد مربوطه پیدا شد، آنگاه می‌توان به او اعتماد نمود. در قرآن وحی شده به حضرت محمد پیام‌آور خدا می‌فرماید: «وَقَالَ الْمَلِكُ أَتُوتَنِي بِهِ أَسْتَخْلِصُهُ لِنَفْسِي فَلَمَّا كَلَّمَهُ قَالَ إِنَّكَ الْيَوْمَ لَدِينَا مَكِينٌ أَمِينٌ»؛ فرمانروای مصر باستان گفت: «او [حضرت یوسف ابن یعقوب کنعانی] را نزد من آورید تا وی را مخصوص خود گردانم!» هنگامی که (حضرت یوسف ابن یعقوب کنعانی نزد وی آمد و) با او صحبت کرد، (فرمانروای مصر باستان به عقل و درایت او پی برد و) گفت: «تو امروز نزد ما جایگاهی والا داری و مورد اعتماد هستی!» (Holy Quran, Joseph, verse, 54). در تفسیر آیه آمده: قرآن وحی شده به حضرت محمد پیام‌آور خدا می‌گوید: «و ملک دستور داد او را نزد من آورید تا او را مشاور و نماینده مخصوص خودسازم» و از علم و دانش و مدیریت او برای حل مشکلاتم کمک گیرم. یکی از بهترین راه‌های شناخت و تحقیق دربارهٔ مردم، مصاحبه است. در گفت و گوهای تخصصی می‌توان به شخصیت، برنامه‌ها و توانایی‌های نامزدهای ازدواج و نامزدهای جایگاه مدیریت در جایگاه‌های اجتماعی و سازمانی پی برد. از این رو عزیز مصر نیز با گفتگو با حضرت یوسف ابن یعقوب کنعانی به شخصیت و توانایی‌های او پی برد و او را به‌عنوان مشاور خود انتخاب نمود. حضرت علی ابن ابی طالب نیز سوابق کاری افراد را در گزینش مدیران مورد توجه قرار می‌داد. همچنین کسانی را که قبلاً ناکارآمدی آن‌ها محرز شده، جهت تصدی جایگاه‌های مدیریتی شایسته ندانسته و در نامه ۵۳ به مالک اشتر آمده است: «بدترین وزیران تو کسانی اند که وزیران والیان بدکار پیش از تو بوده‌اند و با آنان در گناهان همکاری کرده‌اند مبادا اینان

Family Pathology, Counseling & Enrichment

صاحبان اسرار تو باشند زیرا که یاران گنه کاران و برادران ستمکارانند، تو می توانی به جای آنان بهتر از آن‌ها را بیابی، کسانی که نظریات و نفوذ آن‌ها را دارند ولی وزر و وبال آن‌ها را ندارند و با ستمکاران و گنه کاران همکاری نکرده‌اند. این مردان پاک‌دامن هزینه کمتری بر تو تحمیل می‌کنند و نسبت به تو مهربان‌ترند و با بیگانه کم الفت‌ترند، آن‌ها را مخصوصاً جلسه‌های سری و انجمن‌های علنی خود قرار ده.» (Makarem Shirazi, 2000; Mousavi Aligudarzi, 2015). پس سپردن مسئولیت امور به هر فردی باید با شناخت و آگاهی و سوابق کاری و بالیدگی تحولی افراد در ارتباط باشد تا نتیجه مثبت دهد؛ باشد که مدیریت امور خانوادگی و اجتماعی برآزنده شخصی پخته و بالیده و مبرا از ناپختگی و دست یازیدن به امور مبتنی بر هوس و هیجان‌های زودگذر باشد که او شخصی است که بر اساس درک درست از آزموده‌های خود و سایرین و بهره‌گیری درست از نیروی خرد به مدیریت امور مشغول می‌گردد.

۶. مسئولیت‌پذیری

احراز جایگاه مدیریت و تقبل مسئولیت در خانواده و جامعه ایرانی وسیله‌ای برای خدمت به مردم و ادای تکلیف در قبال خدای یگانه است؛ چراکه برآورده ساختن نیازهای همسر در خانواده و مردم در جامعه از اهم واجبات است. از این‌رو شایسته است که مدیران خانواده و اجتماع از مسئولیت‌های اجتماعی و سیاسی پرهیز ننمایند، بلکه باید در صورتی که توانایی انجام وظیفه‌ای را دارند، اقدام کنند و وارد عرصه‌های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی شوند و حتی در صورت نیاز خود پیشنهاد پذیرش مسئولیت را اعلام کنند. قرآن وحی شده به حضرت محمد پیام آور خدا در این باره می‌فرماید: «قَالَ اجْعَلْنِي عَلَى خَزَائِنِ الْأَرْضِ إِنِّي حَفِيظٌ عَلَيْمٍ»؛ حضرت یوسف گفت: «مرا سرپرست خزائن سرزمین (مصر) قرار ده، که نگه‌دارنده و آگاهم» در تفسیر آیه آمده: فرمانروای مصر باستان از او درخواست نمود که هر حاجتی دارد بخواهد حضرت یوسف ابن یعقوب کنعانی گفت مرا خزانه‌دار کشور کن که در طرز ضبط اموال و مصارف مملکت بینا و آگاه هستم، فرمانروای مصر باستان گفت امروز کارشناسی چون تو در میان تمام مردم وجود ندارد چه از آن بهتر که تو بر خاندان من امیر باشی و مرا بجای وزیر و مشیر اختیار کنی، پس از آن او را بر تمام مملکت نافذ الحکم ساخت و حضرتش را محرم اسرار کرد. در دیگر تفسیر آمده: حضرت یوسف به فرمانروای مصر باستان گفت من را بر دارایی‌های سرزمینت حاکم کن که من هم از اقتصاد و

Family Pathology, Counseling & Enrichment

هم به همه زبان‌ها دانا هستم. حضرت یوسف برای نجات مردم از بحران خشک‌سالی و فشار اقتصادی که جامعه مصر را تهدید می‌کرد اقدام به پذیرش مسئولیت در حکومت کافران نمود و حتی خود برخلاف عرف رجال سیاسی که در مواقع خطر از زیر مسئولیت شانه خالی می‌کنند و به هر بهانه‌ای استعفا می‌دهند، او خود اقدام به پیشنهاد مسئولیت سرپرستی خزانه و امور اقتصادی حکومت نمود. حضرت علی ابن ابی طالب گرچه خودپسندی و غرور را مورد نکوهش قرار می‌دهد و می‌فرماید پرهیز از غرور زدگی و خودپسندی یکی از ملاک‌های ارزشی در روابط اجتماعی است، اما افتخار کردن به خویشاوندان خوب و ارزش‌های اخلاقی خویش را که در جهت مثبت به کار گرفته شود مورد تأیید قرار داده‌اند. حضرت در نامه ۲۸ در پاسخ به ادعاهای دشمن به برخی از افتخارات خویش اشاره می‌کند و آن‌ها را با افتخار یادآوری می‌نماید (Mousavi, 2020; Holy Quran, Joseph, verse, 55; Aligudarzi, 2015; khosravi, and noruzi, 2020). احراز جایگاه مدیریت و تقبل مسئولیت در خانواده و جامعه ایرانی نه تنها خدمت به خانواده‌ها و جامعه بلکه خدمت به روح یگانه‌ی عالم محسوب می‌شود و در پیشبرد اهداف متعالی آن جامعه تأثیر بسزایی دارد؛ باشد که مدیریت امور خانوادگی و اجتماعی برآزنده شخصی توانگر و مسئولیت‌پذیر و مبرا از کاهلی و عدم پاسخ‌گویی باشد که او شخصی متعهد و شایان مدیریت است.

۷. متعهد در حساسیت و مراقبت

حضرت یوسف ابن یعقوب کنعانی در هنگام پیشنهاد پذیرش وزارت مالی و صدارت بیت‌المال بر شرط پاسداری و تعهد و وفاداری تأکید نمود تا روشن شود که مدیران باید پاسدار حقوق انسان‌ها و متعهد به ارزش‌ها و خواسته‌های آن‌ها باشند و از هرگونه اهمال و زد و بند سیاسی پرهیزند. ایشان خود را حافظ و پاسدار و وفادار حقوق دولت و ملت معرفی نمود و در توصیف خود فرمود: «قَالَ اجْعَلْنِي عَلَى خَزَائِنِ الْأَرْضِ إِنِّي حَفِيظٌ عَلِيمٌ». حضرت یوسف ابن یعقوب کنعانی گفت: «مرا بر خزانه‌های این سرزمین بگمار تا آذوقه مردم را تأمین کنم و در دوران قحطی میانشان توزیع نمایم که من نگهبان و پاسدار امور کشور و منافع ملت هستم و به اداره کارها دانایم». در تفسیر آیه آمده است: حضرت یوسف به فرمانروای مصر باستان گفت: مرا بر خزانه‌های سرزمین مصر قرار بده که من نگهبان و پاسدار به کیفیت این امر هستم. در دیگر تفسیر آمده: حضرت یوسف

Family Pathology, Counseling & Enrichment

ابن یعقوب کنعانی گفتب مرا خزانه‌دار نقد و جنس زمین مصر بگردان و آنچه در اختیار و زبردست من است از خیانت محفوظ است، چون خودم که خیانت نمی‌کنم و دیگری هم نمی‌تواند در امانتی که در دست من است خیانت کند چون تدبیر و چاره‌ام در نگهداری نیکو است و به کیفیت تصرف و حفظ از فساد و تلف دانا هستم. پس پاسدار حقوق مردم کسی است که در تقسیم منافع و اموال هیچ مسامحه و مصلحت‌اندیشی فردی ننماید، بلکه عادلانه و به‌طور مساوات به مردم و حاکمان بنگرد. متعهد در حساسیت و مراقبت یکی از فضائل اخلاقی است که عموم افراد باید این ویژگی را در خود تقویت نمایند. به‌ویژه لازم است مدیران و کارکنان در مقابل سازمان متعهد شوند و تمام کوشش خود را برای دستیابی به اهداف سازمان به‌کارگیرند. حضرت علی ابن ابی طالب در نامه ۵۳ به مالک اشتر فرموده است: «سپس با فرستادن مأموران مخفی راست‌گو و وفادار، کارهای آنان را زیر نظر بگیر» (Holy Quran, Joseph, verse, 55; Mousavi Aligudarzi, 2015; Hosseini Shirazi, 2008; Abolghasemi and Roshan, 2003; Bahrāmī, 2008)؛ باشد که مدیریت امور خانوادگی و اجتماعی برآزنده شخصی متعهد در حساسیت و مراقبت و مبرا از بی تفاوتی باشد که او شخصی حساس، در دسترس و پاسخ‌دهنده بوده و شایان مدیریت است.

۸. آگاهی و کارآزمودگی

حکومت‌ها با همه امور و مشکلات مردم، اعم از فرهنگی، اقتصادی، نظامی، سیاسی، امنیتی و... مواجه‌اند و حکومتی از استحکام بیشتری برخوردار است که در بدنه قانون‌گذاری و اجرایی آن، افراد آگاه و متخصص و مجرب حضور داشته باشند (Mousavi Aligudarzi, 2015). حضور افراد متخصص و آگاه در رشته‌های گوناگون علمی که متناسب با مسئولیت و دایره اختیارات باشد، در کارآمدی نظام بسیار مؤثر خواهد بود. بنابراین بر مردم است که برای تصدی کرسی‌های گوناگون اجرایی و قانون‌گذاری نظام، افرادی را انتخاب کنند که دارای تخصص و آگاهی‌های لازم در امور مملکت‌داری و مواجه با امور جهان امروز باشد و تخصص و آگاهی آن‌ها متناسب با مسئولیت و حیطه اختیارات ایشان باشد در این رابطه قرآن وحی شده به حضرت محمد پیام‌آور خدا از حضرت یوسف ابن یعقوب کنعانی نقل می‌کند که گفت: «اجْعَلْنِي عَلَى خَزَائِنِ الْأَرْضِ إِنِّي حَفِيظٌ عَلِيمٌ؛ مرا سرپرست خزائن سرزمین (مصر) قرار ده، که نگه‌دارنده و آگاهم!» (Holy Quran, Joseph,

---

Family Pathology, Counseling & Enrichment

(verse, 55). در تفسیر آیه آمده: علیم یعنی آگاهم که وجوه به دست آمده را کجا خرج کنم (Faiz Kashani, 2010). در دیگر تفسیر آمده: من به حساب و امور مالی و اقتصادی آگاه و دانا هستم (Sheber, 2013). پس حضرت یوسف ابن یعقوب کنعانی در پذیرش مسئولیت حکومتی به مقوله دانایی و تخصص توجه نموده و آن را یکی از ضروریات پذیرش مسئولیت برمی شمارد. از این رو صفت «علیم» را برای عهده داری مسئولیت ذکر و خود را بدان توصیف نمود و فرمود که من به اداره امور آگاه و دانا هستم. یعنی بر پایه آگاهی و تخصص به کار اقتصادی و مدیریت بر خزانه کشور می پردازم. احاطه هر فرد بر علمی از علوم گوناگون در زمینه های علوم فنی، طبیعی، انسانی و یا متافیزیک را می توان تخصص آن فرد در علمی که بدان دست یافته، اطلاق کرد. هر علمی بدون علل و اسباب لزوماً برای کسب کننده آن تخصص نمی آورد، بلکه در کنار آن توانایی های ذهنی و فردی شخص با القاء و الهام های روح یگانه ی عالم و خواست خدای یگانه می تواند برای عرضه در جامعه و رسیدن منفعت آن به مردم مؤثر و مفید واقع گردد. یک نکته شگفت انگیز در جملات مورد تفسیر این است که حضرت علی ابن ابی طالب می فرماید با دو گروه ارتباط دائمی داشته باش: ۱. گروه دانشمندان که واقعیت ها را از دیدگاه علمی محض می نگرند و آن ها را با اصول و قواعدی مستند به تجربیات و مشاهدات توصیف و مورد تصرف و تغییر برای نیازهای مادی و معنوی قرار می دهند. ۲. گروه حکما که همان واقعیت ها را با کلی نگری و دریافت وحدت های عالی تر در هستی مورد کاوش، تحقیق و تفسیر قرار می دهند. بنابراین، برای آگاهی و اطلاع از مردم جامعه، چنان که هستند و چنان که باید باشند، از هر دو نوع معرفت دانشی (علمی) و حکمی، به ویژه بدان روی که سروکار تو با انسان هاست و مدیریت آنان را پذیرفته ای، ضرورت قطعی دارد» (Taqi Zadeh Ansari, 2003). (Jafari, Rafee, Jafari, And Faizi, 2003).؛ باشد که مدیریت امور خانوادگی و اجتماعی برآزنده شخصی واجد آگاهی و کارآزمودگی و میرا از دانش اندک و خرد ناکارآمد باشد که او شخصی عالم و مجرب نموده و شایان مدیریت است.

بحث و نتیجه گیری

پژوهش حاضر با هدف تعیین سنجه های مدیر شایسته خانواده و اجتماع بر پایه ویژگی های مدیران شایسته طبق قرآن وحی شده به حضرت محمد پیام آور خدا و رویدادگویی زندگی بزرگان آیینی انجام شد. یافته های پژوهش

Family Pathology, Counseling & Enrichment

نشان داد که مدیریت کارآمد خانواده و اجتماع مستلزم برخورداری از ویژگی‌های زهد و خودبستگی؛ انگیزه خیرخواهی و علاقه اجتماعی؛ نستوهی در تعهد؛ عادل؛ بالیدگی تحولی؛ مسئولیت‌پذیری؛ متعهد در حساسیت و مراقبت؛ و آگاهی و کارآزمودگی است. این یافته‌ها با یافته‌های پژوهش [Khodadadi, Nazari, and Ahmadi \(2017\)](#) با موضوع تدوین مدل خانواده سالم اسلامی-ایرانی؛ پژوهش [Souri, and Rezaei \(2013\)](#) درباره توان ارائه مدل‌های مدیریتی کارآمد بر پایه متون اسلامی؛ پژوهش [Jurado-Caraballo, & Rodríguez-Fernández \(2021\)](#) با موضوع استنباط شناسه‌های مدیر کارآمد از زندگی افراد روحانی و متون آیینی؛ پژوهش [Soleimani and Montazer Al Qaem \(2014\)](#) با موضوع شناخت شاخصه‌های پیشرفت و تمدن‌سازی در حکومت حضرت یوسف ابن یعقوب کنعانی در مصر و پژوهش [khalatbari and sedarat \(2014\)](#) با موضوع ویژگی‌های شخصیتی مدیر از منظر قرآن وحی شده به حضرت محمد پیام‌آور خدا و کتاب نهج البلاغه همسو و هماهنگ است. آیین برنامه کامل سبک زندگی سالم است که از طرف خدا، به وسیله پیام‌آوران وحی برای انسان‌ها آورده شده است. اسلام بعد از مسیحیت به دومین آیین بزرگ جهان تبدیل شده و محبوبیت آن روزافزون است. برنامه آیین اسلام برای زندگی درخور ماهیت و رشد انسان در زمان‌های گوناگون، توصیه‌های خاص مربوط به هر بعد از سبک زندگی را ارائه داده است. در مجموع آیین اسلام با برخورداری از منابع گران‌بهای قرآن وحی شده به حضرت محمد پیام‌آور خدا و سنت سبک زندگی همه‌جانبه‌ای را نمود بخشیده است. یکی از ابعاد آن آیین اسلام آن را به‌خوبی تبیین می‌کند و بر او تأکید می‌کند، ویژگی‌های مدیران خانواده و اجتماع است. به‌منظور انتخاب همسر و مدیر شایسته در خانواده و اجتماع، باید معیارهایی وجود داشته باشد تا همسر و مدیر نظام اسلامی با آن معیارها انتخاب شوند. همسو با یافته‌ای این پژوهش مهم‌ترین مؤلفه‌های مدیریت شایسته از دیدگاه اسلام زهد، فروتنی، اخلاق نیکو، نستوهی و کوشندگی، انصاف، همدلی، واقع‌سنجی و واقع‌گرایی است که از منبع وحیانی و متون آیینی تبیین گردیده است [\(Lugo, Cooperman, O'Connell, & Stencel, 2011; Mirmoradi, and Azarshab, 2014\)](#) مبتنی بر جهان‌بینی آیینی و از الزامات جامعه اسلامی است. بنابراین، در این پژوهش معیارها و شناسه‌هایی معرفی شد که با خلقت و فطرت انسانی همساز و متقارن است. یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که خصیصه‌های شخصیتی و راهبردهای حضرت یوسف ابن یعقوب کنعانی نمونه‌ای از یک سبک زندگی

Family Pathology, Counseling & Enrichment

سالم بوده که الگو گیری از آن ضمانت مدیریت سالم در خانواده و اجتماع است. حضرت یوسف ابن یعقوب کنعانی با برخورداری از خصیصه‌هایی مانند جاافتاده، امین، حامی و دانا در پیشبرد راهبردهای مدیریتی هنگام چالش‌ها بسیار موفق نموده است. همچنین بر پایه شیوه مدیریت ایشان اجرای عدالت اجتماعی در جامعه نیازمند برنامه‌ریزی بلندمدت و موشکافانه است. در همسویی با این یافته‌ها نتایج پژوهش [Jurado-Caraballo, & Rodríguez-Fernández \(2021\)](#) با صحه گذاشتن بر نقش مثبت زندگی مبتنی بر متون مقدس روی زندگی خانوادگی و اجتماعی، نشان داد اقتصاد و مذهب همواره رابطه نزدیکی را نشان داده‌اند. افراد معنوی برخوردار از خصیصه‌های شخصیتی متعالی متخصصان حرفه‌ای هستند که عقلانیت^۱ را به زندگی روزمره و محل اشتغال منتقل می‌کنند؛ برای نمونه در الگو گیری از حضرت عیسی که وحی را دریافت و بر پایه اقتدار کاریزماتیک^۲ از پیروان خود درخواست همنوایی می‌کرد، کلیسا مؤمنان طبقات متوسط شهری را جذب نموده و توانسته زندگی اقتصادی را منطقی کند. هرچند که مدل‌های اقتصادی می‌توانند و باید اصلاح شوند تا سؤالات مربوط به هنجارها، ارزش‌ها و باورها را مشخص و رابطه بین آیین و فعالیت‌های اقتصادی را بیشتر بررسی کنند.

از دیدگاه اسلام ویژگی‌های یک مدیر کارآمد در خانواده که مبین همسر شایسته است، نیز قابل استنباط است، می‌دانیم که تشکیل خانواده بر پایه ویژگی‌های همسر به دلیل اهمیت پایداری، رضایت و سازگاری تضمینی در زندگی زناشویی موضوعی اساسی است؛ یعنی شناخت کافی نامزدهای ازدواج درباره مشخصات همسر آینده در راستای امیدواری به مدیریت کارآمد خانواده و پایداری ازدواج، کلیدی است. با توجه به یافته‌های این پژوهش، متخصصین مشاوره و ازدواج می‌توانند خصیصه‌های استخراج شده را جهت افزایش آگاهی در برنامه‌های روان-آموزشی خود لحاظ کنند. چنین کوشش‌های خلاف رعایت آزادی‌های شخصی و برخلاف عرف نیست؛ تا آنجا که علامه طباطبایی به‌روشنی بر حق حکومت اسلامی برای دخالت در قلمرو اختیارات افراد از جمله در امور خانواده تصریح کرده است. در زندگی خانوادگی، خانه، بستر شکل‌گیری نهادی مقدس است و چیدمان تعالی یا اضمحلال جامعه نیز در آن صورت می‌گیرد. هماهنگ با

1 . rationality

2 . charismatic authority

Family Pathology, Counseling & Enrichment

یافته‌های پژوهش حاضر، کوشندگی پیوسته در امور، قناعت، میانه‌روی، توکل و دعا، از مهم‌ترین نمودهای حضور یک مدیر خانه و همسر شایسته است (Mortazavi, 2016; Mantiqi, 2014). در مجموع و بر پایه یافته‌های این پژوهش به مدیران رده بالا و متخصصین گستره مشاوره ازدواج پیشنهاد می‌شود، از راه ملاک‌ها و شناسه‌های به‌دست آمده در این پژوهش می‌توان مقیاس‌های ارزیابی مناسبی برای انتخاب همسر مناسب و انتخاب و جایگزینی مدیران شایسته در سازمان‌ها تدوین نمود.

مشارکت نویسندگان

نویسنده اول در جمع‌آوری داده‌ها و نویسنده دوم در تجزیه و تحلیل داده‌ها شرکت داشتند.

منابع مالی

این پژوهش با هزینه شخصی نویسندگان انجام شده و برای انجام پژوهش هیچ‌گونه کمک‌هزینه‌ای از دانشگاه یا سایر سازمان‌ها دریافت نشده است.

در دسترس بودن داده‌ها و مواد

تماس با R.Godarzee@yahoo.com

رضایت برای انتشار

پژوهشگران بابت انتشار این مقاله در نشریه آسیب‌شناسی، مشاوره و غنی‌سازی خانواده رضایت کامل دارند.

تعارض منافع

انتشار این پژوهش با منافع هیچ شخص یا سازمانی در تعارض نیست.

References

- Ahmad Khani, M. (2008). *Modeling the behavior of managers according to the letters of Hazrat Ali Ibn Abi Talib in the holy book of "Nahj al-Balaghah"*, master's thesis, Imam Sadegh University. [[link](#)]
- Ali ibn Abi Talib. (2004). *Approach to rhetoric (Nahjolbalagheh)*. Compiled by: Seyyed Razi, Mohammad Ibn Hussein, translated by Mohammad Dashti, Qom: Parsian. [[link](#)]

Family Pathology, Counseling & Enrichment

- Amin, S. N. (2010) The repository of mysticism in the interpretation of the Quran, Isfahan: Golbahar. [link]
- Abolghasemi, M. and Roshan, R. (2003). *Mohammad Parvin Gonabadi Celebration Letter*, Tehran: Ferdows. [link]
- Bahrāmī, M. (2008). The Relation between Religion and Culture from the Viewpoint of the Qur'an. *Qru'anic Reserches*, 14(54-55), 172-203. [link]
- Delshade Tehrani, M. (2000). *Lord of Trust; Administrative ethics in Nahj al-Balaghah*, Tehran: Darya Publishing. [link]
- Faris, N., and Parry, K.W. (2011). Islamic organizational leadership within a Western society: The problematic role of external context. *Leadership Quarterly*, 22, 132-151. [link]
- Fruhen, L. S., Mearns, K. J., Flin, R., and Kirwan, B. (2014). Safety intelligence: An exploration of senior managers' characteristics. *Applied Ergonomics*, 45(4), 967-975. [link]
- Faiz Kashani, M. (2010). *Al-Wafi Book*, Isfahan: Imam Ali Library Publications. [link]
- Jurado-Caraballo, M. Á., and Rodríguez-Fernández, M. (2021). Productivity in religious orders: A management by values applied approach. *Heliyon*, 7(3), e06584. [link]
- Holy Quran (<https://makarem.ir/quran/default.aspx?lid=1#1:1>)
- Hosseini Shirazi, M. (2008). *Access to the adequacy of principles*, Tehran: Dar al-Hikma. [link]
- Islam, M. R., Abd Wahab, H., and ak Anggum, L. (2020). The influence of leadership quality towards community cohesion in the Iban community in Malaysia. *Heliyon*, 6(2), e03370. [link]
- Khodadadi Sangdeh, J., Nazari, A. M., and Ahmadi, k. (2017). Family Health Indicators and Presenting a Conceptual Model of Islamic-Iranian Healthy Family: A Qualitative Study, *Ravanshenasi Va Din*, 10(3), 25-40 . [link]

Family Pathology, Counseling & Enrichment

- Kamrava, M. (2018). Leading the Faithful: Religious Authority in the Contemporary Middle East. *Sociology of Islam*, 6(2), 97-115. [[link](#)]
- Karimzadeh, M. and Sadeghi, M., 2021, Critique and Analysis of Fayol Art Management Theory, 8th National Conference on Management Research and Humanities in Iran, Tehran [[link](#)]
- Kazemian, M.; Hafizian, M.; Kazemi Kani, B and Mohsen Far, A, (2013). The Paradigm of Islamic Management and Western Scientific Management in the 21st Century, The Second National Conference on Modern Management Sciences, Gorgan.[[link](#)]
- khosravi, A., and noruzi, H. (2020). right to understanding law. The Judiciarys Law Journal, 84(111), 65-87. [[link](#)]
- khalatbari, H., sedarat, F. (2014). Personality specification of managers from the view of Quran and Nahj al-Balagha. *Seraje Monir*, 5(16), 87-108. DOI: 10.22054/ajsm.2014.1330 [[link](#)]
- Lugo, L., Cooperman, A., O'Connell, E., and Stencel, S. (2011). The future of the global Muslim population. Pew Research Center, USA. [[link](#)]
- Mortazavi, S. Z. (2016). The Scope of Authorities of Government in Regard with Family in View of Allameh Tabataba'i. *Gender and Family Studies*, 4(1), 13-34. [[link](#)]
- Mantiqi, M. (2014). Administrating family and work in the light of the Islamic style of life. *Journal of Lifestyle*, 1(1), 79-98. [[link](#)]
- Musavizadeh, S. J., and Sajedi, M. (2010). Supervision and Protection of Family from Islamic Jurisprudence Point of View. *Religious Researches*, 6(3), 111-144. [[link](#)]
- Montazeri, Gh. (2015), Management and meritocracy in religious wisdom, International Conference on Management, Economics and Humanities [[link](#)]
- Mirmoradi, A. and Azarshab, M, (2014). Jihadi management from the perspective of Islamic management and the need to study it, the third annual national conference on modern management sciences, Gorga. [[link](#)].
- Sadeghi-e Tehrani, M., (1998). *Rhetoric in the Interpretation of the Qur'an by the Qur'an*, The original name of the author: Muhammad al-Sadiq al-Tehrani, Qom: The school of Muhammad al-Sadiq al-Tehrani, 1419 Qamari = 1998. [[link](#)]

Family Pathology, Counseling & Enrichment

- Sheber, A. (2013). *The reward of Life Sufferings*, Tehran: University of Tehran. [[link](#)]
- Sultan Muhammad bin Haider, S. A. Sh. (2010), *translation of the interpretation of the statement of happiness in the places of worship*, translated by: Muhammad Reza Khani and Heshmatullah Riazi. [wikinoor.ir](#) [[link](#)]
- Tkaczynski, A., and Arli, D. (2018). Religious tourism and spiritual leadership development: Christian leadership conferences. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 35, 75-84. [[link](#)]
- Tabatabai, S. M. (2003). *Tafsir al-Mu'izzan*, translated by Sayyid Muhammad ibn Baqir Musawi Hamudani, Qom: Islamic Publications Office. [[link](#)]
- Taleifar, R. and Sharafinejad, M. and Esfandiari, S. (2021). Management and Competence-Based on Religious Teachings, 2nd International Conference on Management, Humanities and Behavioral Sciences in Iran and the Islamic World, Tehran. [[link](#)]
- Tabarsi, F. I. H. (1998). Interpretation of Comprehensive Societies (Interpretation of Jame 'al-Jame'). *Tehran: University of Tehran*. [[link](#)]
- Taqi Zadeh Ansari, Sh; Jafari, M. T; Rafee, M; Jafari, A.; And Faizi, K. (2003). *The Struggle of Thoughts*, Tehran: Institute for Compiling and Publishing the Works of Allameh Mohammad Taghi Jafari. [[link](#)]
- Panahi, A., Azarbajejani, M. (2013). Theoretical principles of "managing role of man" in the family with a psychological approach. *Studies in Islam and Psychology*, 7(12), 149-168. [[link](#)]
- Qomi Mashhadi, M. (2002). Interpretation of the Treasures of the Minutes and the Sea of Strangers, Qom: Dar Al-Ghadir. [[link](#)]
- Souri, S. and Rezaei, N. (2013). Management Theories from the Perspective of Islam (Quran and Nahjul Balagha), The Second National Conference on Modern Management Sciences, Gorgan [[link](#)]

Family Pathology, Counseling & Enrichment

Sedighi, M., (2021). Recognition of Taylor Scientific Management and Critiques of it, 4th International Conference on Modern Management and Accounting Studies in Iran, Karaj [[link](#)]

Soleimani, Z., and Montazer Al Qaem, A. (2014). The Prophet's Creating Civilization Following Abraham, Economical Management and Social Justice (emphasizing the government of the prophet Joseph), Quarterly Journal of Marefat Adyan, 5(2), 7.[[link](#)]

Makarem Shirazi, N. (2000). *Great Leaders and Greater Responsibilities*, Qom: Imam Ali Ibn Abi Talib School. [[link](#)]

Mousavi Aligudarzi, M. (2015). *Hazrate Yusuf as a model of the agent of the Islamic government*, Qom: Center for Quranic Culture and Education. [[link](#)]

